

## ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора ЗОСЬ-КІОРА Миколи Валерійовича на дисертаційну роботу БАТЮКА Романа Богдановича на тему: “Організаційно-економічні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств”, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 “Економіка” (галузь знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”) у разову спеціалізовану раду Поліського національного університету

### Актуальність теми дослідження

Ефективна зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств України є важливою детермінантою розвитку національної економіки. Аграрні підприємства нині виконують основні зовнішньоекономічні операції (експорт та імпорт), збільшуючи тим самим не лише кон'юнктуру внутрішнього ринку, але й допомагають державі проявити свій експортний та економічний потенціал на світовому ринку. На внутрішньому агропродовольчому ринку присутня низка конкурентоспроможних галузей, які пропонують готову продукцію чи сировину, при цьому не виробляючи товарів з високою доданою вартістю. Такі пропозиції не є ефективними, адже розвинені країни світи намагаються зберегти свої природні ресурси за рахунок експорту високотехнологічних послуг з метою максимізації прибутків. Актуальність обраної теми зумовлюється тим, що для нашої країни, навіть в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, а також за умов нових перспектив виходу на закордонні ринки, залишаються низка невирішених питань і проблем у сфері ЗЕД.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Батюка Романа Богдановича, присвячене обґрунтуванню теоретико-методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, є актуальним і своєчасним.

Поліський національний університет  
Відділ діловодства та  
контролю виконання  
ВХІДНИЙ № 24  
від « 30 » квітня 2024 р.

### **Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами**

Дисертацію виконано в рамках науково-дослідних робіт кафедри економіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького за темою: «Основні напрями сталого інноваційного розвитку агропромислового комплексу України» (номер державної реєстрації 0121U110270, 2021–2025 рр.) та кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету за темою: «Організаційно-економічні засади забезпечення сталого розвитку Північно-Західного регіону України» (номер державної реєстрації 0121U109310, 2021–2025 рр.), у межах яких дисертантом досліджено теоретичні, методичні та прикладні засади забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних аграрних підприємств.

### **Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації**

У теоретичній частині дослідження (с. 27-73) автором узагальнено теоретико-методичні підходи до обґрунтування категоріального апарату і сформульовано визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств»; систематизовано чинники розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств та охарактеризовано їх вплив на забезпечення ефективності цього процесу; узагальнено та поглиблено методичні підходи до оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

В аналітичній частині роботи (с. 95-157) здійснено аналітичну оцінку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних аграрних підприємств із зосередженням уваги на особливостях їх функціонування в умовах воєнного стану; виявлено фактори, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств; ґрунтовно охарактеризовано глобальний профіль аграрних підприємств в системі міжнародної торгівлі.

В рекомендаційній частині дисертації (с. 170-220) запропоновано інструментарій діагностики перспектив розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств; обґрунтовано механізми формування зовнішньоекономічних зв'язків аграрних підприємств на основі застосування інструментарію імітаційного моделювання; аргументовано підходи до розробки й імплементації стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств; систематизовано пропозиції щодо удосконалення системи просування сільськогосподарської продукції на зарубіжні ринки; здійснено прогнозування обсягів експорту експортоорієнтованих видів аграрної продукції аграрними підприємствами.

Достовірність та обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження підтверджуються поглибленим аналізом та узагальненням теоретичного й практичного досвіду, використанням значної кількості джерел наукової інформації з проблем дослідження (255 наукових джерел), даних статистичної звітності, широкого спектру методів наукових досліджень, а також використанням отриманих результатів у практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Львівської обласної державної адміністрації, аграрних підприємств-суб'єктів ЗЕД Львівської області, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.

### **Наукова новизна і практичне значення результатів дослідження**

Наукова новизна одержаних результатів полягає у концептуалізації теоретико-методичних та практичних засад визначення організаційно-економічних закономірностей і особливостей активізації й розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в умовах воєнного стану. До найвагоміших результатів дисертаційного дослідження належать такі: удосконалено експлікацію поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних

підприємств»; розширено інструментарій діагностики перспектив розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств; удосконалено методичний підхід до оцінки ефективності експортного потенціалу аграрних підприємств шляхом розрахунку індексу інтенсивності торгівлі; виявлено та проведено аналітичне оцінювання впливу зовнішніх факторів на результативність зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств; обґрунтовано процес системності формування та реалізації стратегії сталого розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств; поглиблено теоретико-методичні підходи до трансформації стратегічної карти управління розвитком зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств; розроблено методичні засади формування і використання імітаційної моделі розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств; обґрунтовано теоретико-прикладні засади удосконалення системи просування сільськогосподарської продукції на зарубіжні ринки.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості використання розроблених пропозицій у процесі організації, управління й активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних аграрних підприємств. Зокрема, пропозиції автора щодо формування стратегій розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Львівської області схвалено і рекомендовано до упровадження Департаментом агропромислового розвитку Львівської обласної державної адміністрації (довідка від 26.02.2024 № 01-37/7). Рекомендації щодо розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств прийнято до впровадження ТзОВ «ОСКАР СОЛЮШИН» Львівської області (довідка від 20.10.2023 № 121/23). Рекомендації автора щодо забезпечення активізації розвитку та функціонування зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, у частині запропонованої інтегральної методики оцінки експортного потенціалу підприємств, схвалено і прийнято до впровадження ТзОВ «ТрастГард ЄС» Львівської області (довідка від 20.04.2023

№ 15-D). Крім того, результати дослідження враховано під час реалізації освітнього процесу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, зокрема при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «ЗЕД підприємств», «Облік ЗЕД», «Міжнародна економіка», «Міжнародний маркетинг» (довідка від 15.02.2023 № 123/4).

### **Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях**

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 14 наукових працях загальним обсягом 6,27 ум. друк. арк. (автору належить 6,14 ум. друк. арк.), з них 7 праць, в яких опубліковано основні результати дослідження у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії Б, 7 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

### **Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації**

Аналіз змісту анотації та основних положень дисертації Батюка Р. Б. засвідчує їх ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів і загальних висновків. Загалом зміст анотації відображає інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації. В анотації не міститься інформації, яка була б відсутня у тексті дисертації.

### **Відповідність дисертації встановленим вимогам, відсутність порушень академічної доброчесності**

Дисертаційна робота Батюка Р.Б. за рівнем наукової новизни, змістом, логічною послідовністю викладеного матеріалу, узагальненнями, висновками і пропозиціями є завершеним науковим дослідженням, відповідає спеціальності 051 "Економіка" галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки". Дисертаційна

робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором особисто. На основі отриманих у процесі дослідження результатів поглиблено теоретико-методичні положення й розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Роботу виконано з дотриманням вимог чинного законодавства. Дисертацію написано діловою українською мовою. Структурно містить анотацію українською і англійською мовами, вступ, три розділи, висновки і додатки. Список використаних джерел подано до кожного розділу окремо. Основний зміст роботи викладений на 185 сторінках, містить 36 рисунків, 48 таблиць і 40 формул. Текст дисертації в цілому оформлений згідно з ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання». Список використаних джерел за усіма найменуванням побудований відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. Ознак академічного плагіату або модифікацій тексту у дисертації не виявлено.

### **Дискусійні положення та зауваження стосовно змісту дисертації**

Результати якісного аналізу опонованого рукопису дисертації свідчать, що поруч зі здобутками і позитивними аспектами, робота містить окремі дискусійні елементи:

1. У теоретичному розділі дисертації автором систематизовано науковий погляд та узагальнено теоретико-методичні підходи до трактування змісту поняття «зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств» (с. 29-36), систематизовано чинники розвитку ЗЕД аграрних підприємств (с. 41-56),

поглиблено методичні підходи до оцінки ефективності ЗЕД аграрних підприємств (с. 55-72). Водночас вважаємо, що зміст дисертації значно виграв би, якби дисертантом були сформульовані критерії оцінки ЗЕД аграрних підприємств, а також деталізовані чинники, які впливають на організацію управління ЗЕД підприємства, та чинники, які впливають на розробку комплексу маркетингових заходів та вибір оптимальних джерел фінансування ЗЕД.

2. Заслугове на увагу запропонований алгоритм оцінки ЗЕД аграрних підприємств (рис. 1.7-1.9, с. 62-64) та пропозиції автора щодо використання відповідних параметрів (індексів), кожен з яких дозволяє оцінити результативність поставленої мети (табл. 1.9, с. 72). Водночас, доцільно було б здійснити апробацію методичних розробок автора в аналітичному розділі дисертаційної роботи, що додало б економічної значимості отриманих результатів.

3. В аналітичному розділі роботи автором стверджується, що зростання зовнішньоекономічної активності аграрних підприємств є необхідною умовою нейтралізації негативного впливу від воєнної агресії РФ (с.115). Ми погоджуємося з цим твердження лише частково, адже для усунення чи нівелювання цього критично вагомого наразі впливу необхідно застосовувати й інші заходи щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, зокрема стимулювання інноваційної орієнтації аграрних підприємств.

4. Потребує більш детального пояснення зміст процедур і результатів експертного оцінювання (анкетного опитування), проведеного в аналітичній частині роботи (с. 130). Адже не зовсім зрозумілою є вибірка, сформована саме з 15 аграрних підприємств Львівської області, керівники та начальники структурних підрозділів яких виступили в ролі експертів.

5. На с. 157 (рис. 2.12) дисертаційної роботи автором наведено умови розширення експорту аграрної продукції України на міжнародні ринки. Однак

потребують конкретизації наведені способи і засоби для досягнення визначеної мети.

6. Заслугове на увагу сформована в рекомендаційній частині дослідження модель забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств на зовнішніх ринках (рис. 3.3, с. 178), проте потребує більш детального пояснення інструментарій її реалізації. Крім того, підрозділ 3.1 дисертаційної роботи містить переважно теоретичні положення щодо напрямів активізації та підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. Водночас, доцільно було б забезпечити кількісний вимір результатів впровадження розроблених пропозицій.

7. Не зовсім зрозумілою для сприйняття вбачається наведена методика розрахунку показників для аналізу динаміки ЗЕД у додатку 3 (с. 245). При розрахунку окремих показників та індексів присутні неспівпадіння у відображенні символів, що не дає можливості зрозуміти, який символ розраховується (наприклад, показник  $I^E$ , а в розрахунку  $I^3$ ). До того ж, автор не дає визначення символу «Q» при розрахунку формул (с. 245), що ускладнює розуміння того, що автор мав на меті розрахувати.

Проте, вказані недоліки та дискусійні питання в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження і не знижують його теоретичного і практичного значення.

### **Загальний висновок**

Дисертаційна робота БАТЮКА Романа Богдановича “Організаційно-економічні засади розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств” є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Рівень проведених досліджень та їх практична значимість свідчать про наукову зрілість дисертанта. За змістом і оформленням представлена робота відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня



2017 р. № 40 “Про затвердження вимог до оформлення дисертації”, “Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (у чинній редакції), а її автор – БАТЮК Роман Богданович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 “Економіка” галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”.

*Офіційний опонент:*

доктор економічних наук, професор,  
професор кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної  
Полтавського державного  
аграрного університету

Микола ЗОСЬ-КІОР

*29.04.2024*

